

Δημήτρης Λάππας

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΝΕΟΤΕΡΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

ΑΠΟ ΤΟ 1815 ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ

ΝΕΑ
ΕΚΔΟΣΗ

Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

Σύμφωνα
με τις νέες
διδασκτικές
οδηγίες

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Περιεχόμενα ▼

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄ Η Ευρώπη και ο κόσμος το 19ο αιώνα (1815-1871)	9
1. Το Συνέδριο Ειρήνης της Βιέννης (1814-1815)	11
2. Τα εθνικά και φιλελεύθερα κινήματα στην Ευρώπη	24
3. Η Ελληνική Επανάσταση του 1821 – Ένα μήνυμα ελευθερίας για την Ευρώπη	34
4. Το ελληνικό κράτος και η εξέλιξή του (1830-1881)	82
5. Το «Ανατολικό Ζήτημα» και ο Κριμαϊκός Πόλεμος	97
6. Η Βιομηχανική Επανάσταση	111
7. Η κρίση της αυτοκρατορίας των Αψβούργων – Η ιταλική και γερμανική ενοποίηση (1848-1871)	123
8. Η άνοδος των χωρών της αμερικανικής ηπείρου	132
ΕΠΕΞΗΓΗΣΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΟΡΩΝ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	139
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄ Από το 19ο στον 20ό αιώνα (1871-1914)	161
1. Η ακμή της ευρωπαϊκής αποικιοκρατίας	163
2. Η Άπω Ανατολή	171
3. Προσπάθειες για τον εκσυγχρονισμό της Ελλάδας	180
4. Εθνικά κινήματα στη Νοτιοανατολική Ευρώπη	191
5. Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι (1912-1913)	205
ΕΠΕΞΗΓΗΣΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΟΡΩΝ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	215
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄ Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και οι άμεσες επιπτώσεις του	225
1. Οι ανταγωνισμοί των μεγάλων δυνάμεων (1870-1914)	227
2. Η διεξαγωγή και η έκβαση του πολέμου (1914-1918)	239
3. Η Ελλάδα στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο	248
4. Το Συνέδριο Ειρήνης των Παρισίων (1919-1920)	262
5. Ο Μικρασιατικός Πόλεμος (1919-1922)	273
6. Η Ρωσική Επανάσταση	287
ΕΠΕΞΗΓΗΣΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΟΡΩΝ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	295
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄ Η Ευρώπη και ο κόσμος κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου	307
1. Η δεκαετία 1920-1930	309
2. Εσωτερικές εξελίξεις στην Ελλάδα (1923-1930)	324
3. Η διεθνής οικονομική κρίση και οι συνέπειές της	339
4. Η Ελλάδα στην κρίσιμη δεκαετία 1930-1940	349
5. Ο υπόλοιπος κόσμος	359
ΕΠΕΞΗΓΗΣΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΟΡΩΝ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	366

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄	Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος	379
	1. Προς νέα ένοπλη αναμέτρηση	381
	2. Η επικράτηση της Γερμανίας στην ηπειρωτική Ευρώπη και η επέκταση του πολέμου (1939-1942)	393
	3. Η συμμετοχή της Ελλάδας στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και η Εθνική Αντίσταση	405
	4. Η συμμαχική αντεπίθεση και η ολοκληρωτική ήττα της ναζιστικής Γερμανίας – Η συνθηκολόγηση της Ιαπωνίας	420
	5. Τα εγκλήματα πολέμου κατά της ανθρωπότητας – Το Ολοκαύτωμα	426
	6. Ο ανταγωνισμός στο στρατόπεδο των νικητών	435
	7. Οι συνθήκες ειρήνης και η ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου στην Ελλάδα	441
	ΕΠΕΞΗΓΗΣΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΟΡΩΝ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	448
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄	Ο μεταπολεμικός κόσμος	459
	1. Η μεταπολεμική οργάνωση της διεθνούς κοινωνίας – Η σύσταση και η λειτουργία του ΟΗΕ	461
	2. Η έναρξη του Ψυχρού Πολέμου, οι επιπτώσεις του στην Ελλάδα και ο Εμφύλιος Πόλεμος	475
	3. Η εξέλιξη και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου	490
	4. Η αποαποικιοποίηση και ο Τρίτος Κόσμος	510
	5. Η πορεία προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση: Πραγματικότητες και προοπτικές	519
	6. Η Ελλάδα έως το 1974	532
	7. Η Ελλάδα της Μεταπολίτευσης και η ένταξη στην Ενωμένη Ευρώπη	547
	8. Το Κυπριακό Πρόβλημα	558
	ΕΠΕΞΗΓΗΣΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΟΡΩΝ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	575
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ΄	Πνευματικά και καλλιτεχνικά ρεύματα από την περίοδο του ρομαντισμού έως τις αρχές του 21ου αιώνα	595
	1. Η κίνηση των ιδεών. Επιστήμη, στοχασμός και τέχνη του 19ου αιώνα	597
	2. Ο πολιτισμός του 20ού αιώνα	614
	ΕΠΕΞΗΓΗΣΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΟΡΩΝ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	637
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	Οι προκλήσεις του 21ου αιώνα	639
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	ΘΕΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ 2008-2017 ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ 2008-2017	651
		677

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

Η Ευρώπη και ο κόσμος το 19ο αιώνα (1815-1871)

-
1. Το Συνέδριο Ειρήνης της Βιέννης (1814-1815)
 2. Τα εθνικά και φιλελεύθερα κινήματα στην Ευρώπη
 3. Η Ελληνική Επανάσταση του 1821 –
Ένα μήνυμα ελευθερίας για την Ευρώπη
 4. Το ελληνικό κράτος και η εξέλιξή του (1830-1881)
 5. Το «Ανατολικό Ζήτημα» και ο Κριμαϊκός Πόλεμος
 6. Η Βιομηχανική Επανάσταση
 7. Η κρίση της αυτοκρατορίας των Αψβούργων –
Η ιταλική και γερμανική ενοποίηση (1848-1871)
 8. Η άνοδος των χωρών της αμερικανικής ηπείρου

Στο Συνέδριο της Βιέννης (Οκτώβριος 1814-Ιούνιος 1815)

οι αντιπρόσωποι των νικητριών δυνάμεων

- **ίδρυσαν** την Ιερή Συμμαχία,
- **αποφάσισαν** να επαναφέρουν το «παλιό καθεστώς» των αριστοκρατικών προνομίων (αρχή της νομιμότητας).

Η επάνοδος στην «αρχή της νομιμότητας»

ενίσχυσε τους μοναρχικούς θεσμούς.

Οι νικήτριες δυνάμεις

- **καθόρισαν** νέα σύνορα στην Ευρώπη,
- **χωρίς να συνυπολογίσουν** την εθνολογική σύνθεση των πληθυσμών της Ευρώπης.

Οι λαοί της Ευρώπης

- **αμφισβήτησαν** τις αρχές του απολυταρχικού καθεστώτος,
- **προκάλεσαν** μια σειρά από εξεγέρσεις από το 1820 έως το 1848.

Κυρίαρχες ιδεολογίες του 19ου αιώνα,

- **ο φιλελευθερισμός** και
- **ο εθνικισμός,**

κινητοποίησαν τους λαούς της Ευρώπης να αγωνιστούν για να εξασφαλίσουν

- **πολιτική** και
- **εθνική** ανεξαρτησία.

Έτσι,

στην Ευρώπη δημιουργήθηκαν νέα κράτη

- είτε από την **ένωση μικρότερων** (Ιταλία, Γερμανία)
- είτε από την **απόσχισή τους από μεγάλες αυτοκρατορίες** (η Ελλάδα και τα άλλα Βαλκανικά κράτη από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, και το Βέλγιο από τις Κάτω Χώρες).

Στη Λατινική Αμερική δημιουργήθηκαν νέα κράτη, επειδή εξεγέρθηκαν

- οι αποικίες της Ισπανίας και
- οι αποικίες της Πορτογαλίας.

Η Βιομηχανική Επανάσταση,

που είχε αρχίσει στην Αγγλία το 18ο αιώνα,
εξαπλώνεται στα υπόλοιπα κράτη της Βόρειας Ευρώπης.

Η εργατική τάξη

- **έρχεται** στο προσκήνιο και
- **συγκρούεται** με την αστική τάξη.

Εμφανίζονται

- ο συνδικαλισμός και
- το γυναικείο κίνημα.

Εποχή της νέας αποικιοκρατίας, του ιμπεριαλισμού:

Οι ΗΠΑ και οι άλλες ευρωπαϊκές δυνάμεις (Αγγλία, Γαλλία)

εκτόπισαν προοδευτικά **τις παλαιές αποικιοκρατικές χώρες (Ισπανία, Πορτογαλία).**

1. Το Συνέδριο Ειρήνης της Βιέννης (1814-1815) ▼

ΣΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΑΥΤΟ ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΟΤΙ:

η σύγκληση του Συνεδρίου της Βιέννης σηματοδοτεί:

- ▶ **το τέλος μιας εποχής** (η οποία χαρακτηρίστηκε από τα φιλελεύθερα κηρύγματα της Γαλλικής Επανάστασης, την αντίθεση προς τα απολυταρχικά καθεστώτα και τη στρατιωτική ιδιοφυΐα του Ναπολέοντα Βοναπάρτη)·
- ▶ **την αρχή μιας νέας εποχής** (κατά τη διάρκεια της οποίας επανέρχονται τα απολυταρχικά καθεστώτα, κυριαρχούν οι ανελεύθερες πολιτικές ιδέες και η πολιτική προσωπικότητα του Μέτερνιχ).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Η σύγκληση
του Συνεδρίου

Μετά την ήττα της Γαλλίας του Ναπολέοντα (Λειψία, 1813), οι τέσσερις μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις που είχαν επικρατήσει, **Αυστρία, Ρωσία, Πρωσία και Βρετανία**

συγκάλεσαν (1η Νοεμβρίου 1814)

το **Συνέδριο Ειρήνης της Βιέννης** (1814-1815),

[το οποίο αποτελεί σταθμό στην ιστορία της Ευρώπης]

επιδιώκοντας:

- να τερματίσουν και επίσημα τον πόλεμο,
- να λύσουν τα προβλήματα που αυτός είχε προκαλέσει,
- να *παλινορθώσουν* (=να επαναφέρουν) το «παλιό καθεστώς» των αριστοκρατικών φεουδαλικών προνομίων, το οποίο είχε κλονιστεί σοβαρά, όσο διαρκούσε η παρουσία των δημοκρατικών Γάλλων στις διάφορες χώρες της Ευρώπης,
- να ρυθμίσουν από κοινού τα διάφορα ζητήματα που είχαν προκύψει από τον πόλεμο,
- να συγκεράσουν τις επιδιώξεις των χωρών τους·

αντιμετώπιζαν δυσκολίες, διότι

τα ιδιαίτερα συμφέροντά τους δε συνέπιπταν,

[π.χ. Η Ρωσία συνέχιζε να διατηρεί τις βλέψεις της στη Φινλανδία και στην περιοχή του Δούναβη, ενώ δεν ήταν διατεθειμένη να δεχτεί περιορισμό της επιρροής της στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, αλλά και η Βρετανία είχε ήδη στραφεί εναντίον ισπανικών και ολλανδικών αποικιών κ.λπ.]

ενώ **συμφωνούσαν**

- στον περιορισμό της Γαλλίας στα προπολεμικά σύνορά της,
- στην αποκατάσταση του παλαιού εδαφικού και πολιτικού καθεστώτος [που ισχύει πριν από το 1789] στις άλλες χώρες της Ευρώπης.

Το συνέδριο **κατέληξε** στη **Συνθήκη Ειρήνης της Βιέννης** (1815).

Συμμετέχοντες και πρωταγωνιστές του Συνεδρίου

Στο Συνέδριο έγινε δεκτή και η ηττημένη Γαλλία.

[στην οποία είχε επανέλθει το «παλαιό καθεστώς» των Βουρβόνων]

Τα εδαφικά και τα πολιτικά ζητήματα στην Ευρώπη τα χειρίστηκαν τρεις κυρίως άντρες:

[που με τις πολιτικές απόψεις τους εκπροσωπούν το «παλαιό καθεστώς»]

- ο υπουργός Εξωτερικών της Βρετανίας **κόμης Κάσλρι**,
- ο καγκελάριος της Αυστρίας **πρίγκιπας Μέτερνικ**, ο οποίος προήδρευσε στο συνέδριο,
- ο **Ταλειϋράνδος**, ο υπουργός εξωτερικών της Γαλλίας.

Οι πολιτικές θέσεις των πρωταγωνιστών του Συνεδρίου της Βιέννης

Και οι τρεις **πίστευαν πως:**

με την **παλινόρθωση** του «**παλαιού καθεστώτος**»

ήταν δυνατό να αναχαιτιστούν οι δυνάμεις της ανατροπής που είχε εκθρέψει η Γαλλική Επανάσταση.

[και οι οποίες είχαν οδηγήσει στην αποσταθεροποίησή του]

Παλινόρθωση: Η ολοκλήρωση της διαδικασίας επαναφοράς στους θρόνους όλων των έκπτωτων Ευρωπαίων μοναρχών, μετά την οριστική ήττα του Ναπολέοντα.

«Παλαιό καθεστώς» (Ancien regime): Πρόκειται για το πολιτικό και κοινωνικό καθεστώς στη Γαλλία πριν από την επικράτηση της Γαλλικής Επανάστασης. Χαρακτηριζόταν από τη θεσμοθετημένη κατάσταση των πολιτών σε τάξεις με κριτήρια που αφορούσαν την καταγωγή τους και τη σχέση τους με την Αυλή του Βασιλιά. Στο καθεστώς αυτό, ο λαός αποτελούσε αντικείμενο πολύπλευρης εκμετάλλευσης από τις ανώτερες τάξεις.

Η στάση των ισχυρών της Ευρώπης απέναντι στις αρχές της «λαϊκής κυριαρχίας» και της «αυτοδιάθεσης των λαών»

Επιπλέον,

[προκειμένου να υπάρχει στην Ευρώπη ειρήνη και επομένως να διατηρείται η επιθυμητή πολιτική και εδαφική σταθερότητα, την οποία είχαν επιτύχει τη δεδομένη στιγμή,]

και οι τρεις θεωρούσαν ότι

οι πολυεθνικές αυτοκρατορίες της γηραιάς ηπείρου εξυπηρετούσαν την προσπάθεια για πανευρωπαϊκή ειρήνη καλύτερα από τα εθνικά κράτη,

επειδή

οι διάφορες γλωσσικές ή θρησκευτικές κοινότητες της Ευρώπης, ιδίως της Κεντρικής και της Ανατολικής, δεν είχαν σαφή και διακριτά γεωγραφικά όρια

[διότι υπήρχαν αναμειγνύσεις πληθυσμών και δεν υπήρχε εθνική ομοιογένεια]

και γι' αυτό και οι τρεις απέρριπταν κάθε σκέψη για εφαρμογή των αρχών της «λαϊκής κυριαρχίας» και της «αυτοδιάθεσης των λαών», καθώς,

- **αν** αυτές οι διάσπαρτες και ανάμεικτες κοινότητες ανασυγκροτούνταν με κριτήριο τις εθνικές πλειονότητες και προχωρούσαν στη δημιουργία εθνικών κρατών,
- **τότε** θα είχαν στην επικράτειά τους ανεπιθύμητες [εθνικά] και [επομένως] ευάλωτες μειονότητες, τις οποίες θα διεκδικούσαν γειτονικά κράτη.

[στοιχείο που εύλογα θα οδηγούσε σε αλληπάλληλες συγκρούσεις και αποσταθεροποίηση, μια πιθανότητα που επιδίωκαν με κάθε τρόπο να αποκλείσουν οι ισχυροί της Ευρώπης]

Αντίθετα, **οι λαοί της Ευρώπης**

έδειχναν να αποφαινόνται υπέρ της εθνικής ανεξαρτησίας.

[Και αυτό, γιατί πολλοί από αυτούς είχαν συνειδητοποιηθεί εθνικά και αντιμετώπιζαν θετικά το ενδεχόμενο να αποκτήσουν τη δυνατότητα ιδιαίτερης κρατικής υπόστασης.

Μια τέτοια εξέλιξη θα δυναμίτιζε το ευρωπαϊκό status quo, το οποίο οι ισχυροί της Ευρώπης επιθυμούσαν να υφίσταται.

Για να αποφευχθεί αυτός ο κίνδυνος, οι ισχυροί της Ευρώπης έπρεπε να φανούν σκληροί και να καταδικάζουν κάθε φιλελεύθερο ή κοινωνικό κίνημα που θα εκδηλωνόταν και θα αμφισβητούσε έμπρακτα αυτή την πραγματικότητα.]

Διάκριση των εννοιών **λαός** και **έθνος**

[Βασικός παράγοντας διαμόρφωσης των νέων εξελίξεων ήταν ότι το στοιχείο της εθνικής ταυτότητας αναδείχθηκε ως το βασικό κριτήριο προσδιορισμού των λαών της Ευρώπης.

Για την καλύτερη κατανόηση της λειτουργικής επίδρασης αυτής της νέας πραγματικότητας, απαιτείται η διάκριση των εννοιών **λαός** και **έθνος**.]

Λαός: η πολιτική κοινότητα

Λαός: Το σύνολο των ανθρώπων που είναι υπήκοοι σε μια κεντρική εξουσία και κατοικούν στην επικράτεια στην οποία η εξουσία αυτή επιβάλλεται.

Έθνος: η πολιτισμική κοινότητα

Έθνος: Το σύνολο των ανθρώπων που εμφανίζουν κοινά χαρακτηριστικά στο επίπεδο του πολιτισμού (γλώσσα, θρησκεία, ιστορική συνείδηση κ.λπ.).

[Επομένως, ένας λαός μπορεί να αποτελείται από περισσότερα από ένα έθνη και ένα έθνος να μην αποτελεί μέρος ενός και μόνο λαού, αλλά να διαμοιράζεται σε περισσότερους λαούς-κρατικές οντότητες.]

Μόνο στη Γαλλία λαός και έθνος συνέπιπταν, διότι:

- το σχηματισμένο Έθνος της χώρας είχε:
 - την ίδια γλώσσα,
 - την ίδια θρησκεία,
 - διακριτή ταυτότητα και
 - ιστορία,
 [και ταυτιζόταν αριθμητικά με το σύνολο του γαλλικού λαού]
- οι επαναστάτες προέβαλαν τους όρους αυτούς [έθνος και λαός] ως *αρχές με παγκόσμια εφαρμογή*.
[μιλώντας για «εθνική κυριαρχία» και «λαϊκή κυριαρχία»]

Ωστόσο, **σε πολλές περιοχές της Ευρώπης**, ιδίως στις επικράτειες των Αψβούργων (Αυστρία), των Ρομανόφ (Ρωσία) και των Οθωμανών σουλτάνων, ελάχιστες ήταν οι **σχηματισμένες** και **διακριτές** εθνικές κοινότητες,

στη Δυτική Ευρώπη,

η [κοινή] γλώσσα και εν μέρει το [κοινό] θρήσκευμα αποτέλεσαν τα κυριότερα στοιχεία για το σχηματισμό των εθνών,

στην Κεντρική και την Ανατολική Ευρώπη,

τα στοιχεία αυτά δεν προσφέρονταν για ανάλογη εθνογενετική διαδικασία.

[δηλαδή για το σχηματισμό διακριτής εθνικής κοινότητας, καθώς δεν παρατηρούνταν γλωσσική και θρησκευτική ομοιογένεια σε ανάλογο βαθμό]

Οι πολιτικές θέσεις του Μέτερνιχ και η επικράτηση των απόψεών του στο Συνέδριο της Βιέννης

Στο Συνέδριο της Βιέννης, κυρίαρχη προσωπικότητα αναδείχθηκε ο Μέτερνιχ, ο οποίος υπήρξε ανυποχώρητος υποστηρικτής:

- της μοναρχικής εξουσίας,
- της νομιμότητας,
[που αναγνώριζε ως «νόμιμο» το «παλαιό καθεστώς» και «παράνομη» κάθε αμφισβήτηση της υφιστάμενης πολιτικής πραγματικότητας]
- της σταθερότητας.
[δηλαδή της υφιστάμενης πολιτικής και εδαφικής πραγματικότητας]

Αυστριακός στην καταγωγή,

[ηγετικό στέλεχος μιας αυτοκρατορίας της οποίας το κυρίαρχο στοιχείο ήταν η πολυεθνική σύνθεση]

- πίστευε ότι πρώτα απ' όλα ήταν Ευρωπαίος,
- θεωρούσε ότι στήριζε και προωθούσε την ιδέα της Ευρώπης, ενώ ήταν εχθρός
- των εθνικών κινήματων και
- των εθνικών κρατών,

Η Ευρώπη και ο κόσμος το 19ο αιώνα (1815-1871)

επειδή πίστευε ότι η επιθυμία έκφρασης της εθνικής ταυτότητας σε κρατικό μόρφωμα

- **απειλούσε τη συνοχή** της πολύγλωσσας και πολύδοξης [πολυεθνικής] αυτοκρατορίας των Αψβούργων, η οποία «στέγαζε»:

- Γερμανούς,
- Πολωνούς,
- Μαγυάρους,
- Νοτιοσλάβους,
- Σλοβένους,
- Τσέχους κ.ά.

- και **υπονόμευε το όραμα της [ευρύτερης] ευρωπαϊκής ενότητας.**

[στοιχείο που αποτελούσε προϋπόθεση για την επιβίωση της Αυστροουγγρικής Αυτοκρατορίας]

Ήταν, επίσης, εχθρός:

- της δημοκρατίας και
- των ριζοσπαστικών αλλαγών.

[Θεωρούσε ότι μια πολιτική παροχής ελευθεριών από μέρους των ηγεμόνων θα διευκόλυνε την έκφραση:

- εθνικών-αλτρωτικών επιδιώξεων,
- κοινωνικών διεκδικήσεων και
- την ανάπτυξη σχετικών κινήσεων,

που, αργά ή γρήγορα, θα διασπούσαν τη συνοχή των μεγάλων πολυεθνικών κρατικών μορφωμάτων, όπως ήταν και η Αυστροουγγαρία, και θα οδηγούσαν στην αμφισβήτηση των ισχύοντων εδαφικών και πολιτικών δεσμομένων.]

Η βασική επιδίωξη των μεγάλων δυνάμεων στο Συνέδριο της Βιέννης

Ο Μέτερνικ (Αυστρία), ο Κάσλρι (Αγγλία) και ο Ταλεϋράνδος (Γαλλία)

επιδίωκαν

να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για τη διατήρηση μόνιμης ισορροπίας ισχύος [των μεγάλων δυνάμεων] στην Ευρώπη,

με στόχο

την αποφυγή [της επανάληψης του φαινομένου] της κυριαρχίας μιας μεγάλης δύναμης [που θα ήταν αντίθετη σε αυτές τις πολιτικές επιλογές], όπως η Γαλλία του Ναπολέοντα.

Για να εξασφαλιστεί οριστικά η ευρωπαϊκή ασφάλεια,

[όπως την αντιλαμβάνονταν, φυσικά, οι μεγάλες δυνάμεις]

από την πλευρά της Γαλλίας:

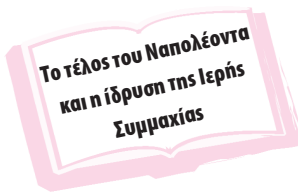
- δημιουργήθηκε «ανάχωμα» ισχυρών κρατών στα ανατολικά της, αποτελούμενο από:
 - το βασίλειο της Ολλανδίας, στο οποίο προστέθηκε και το Βέλγιο, παλαιά κτήση της Αυστρίας,

- το Βασίλειο της Σαρδηνίας, στο οποίο προσαρτήθηκαν το Πεδεμόντιο και η Γένοβα·
- ανακηρύχθηκε η ουδετερότητα της Ελβετίας·
- **η Πρωσία** προσάρτησε όλα σχεδόν τα γερμανικά εδάφη στα ανατολικά του ποταμού Ρήνου και έγινε ένα είδος γέφυρας που ένωνε τη Δυτική με την Ανατολική Ευρώπη και χώριζε τη Ρωσία από τη Γαλλία·
- **η Αυστρία** ενίσχυσε τη θέση της έναντι της Γαλλίας:
 - με την ανάκτηση της Τοσκάνης,
 - του Μιλάνου και
 - με την **προσάρτηση** της Βενετίας.

Προσάρτηση: Η διαδικασία κατά την οποία ένα κράτος προχωρεί μονομερώς στην υπαγωγή εδαφών τα οποία μέχρι εκείνη τη στιγμή τελούσαν κάτω από την κυριαρχία άλλου καθεστώτος στην εδαφική κυριαρχία του.

Θύματα των ρυθμίσεων αυτών υπήρξαν οι ιταλικές και οι μικρές γερμανικές χώρες.

- **Η Ιταλία** και **η Γερμανία** παρέμειναν για μισό αιώνα ακόμη ιστορικές και γεωγραφικές έννοιες [δηλαδή, χωρίς ενιαία κρατική υπόσταση] κατακερματισμένες:
 - σε μικρά βασίλεια,
 - πριγκιπάτα και
 - δουκάτα
- κάτω από την επιρροή της Αυστρίας και της Πρωσίας αντίστοιχα.

Η τελευταία αντίδραση του Ναπολέοντα και η οριστική επικράτηση των ευρωπαϊκών δυνάμεων

Το έργο του Συνεδρίου απείλησε να ανατρέψει ο εξόριστος Ναπολέων Βοναπάρτης, ο οποίος:

- δραπέτευσε από τη νήσο Έλβα, τον τόπο εξορίας του, το Μάρτιο του 1815,
- αποβιβάστηκε στη Γαλλία,
- ανακήρυξε τον εαυτό του και πάλι αυτοκράτορα,

κρίνοντας ότι θα έπρεπε να αναμετρηθεί εκ νέου με τις ευρωπαϊκές δυνάμεις που είχαν συμμαχήσει εναντίον του και του είχαν επιβληθεί

όμως,

- χωρίς συμμάχους πια,
- αντιμετώπισε στο φλαμανδικό χωριό Βατερλό, στις 18 Ιουνίου, τα συμμαχικά στρατεύματα υπό
 - το Βρετανό στρατηγό Ουέλινγκτον και
 - τον Πρώσο στρατηγό Μπλύχερ.

Η μάχη του Βατερλό κατέληξε στη συντριπτική ήττα του Ναπολέοντα, ο οποίος:

- αναγκάστηκε να παραιτηθεί και πάλι,

- ο ηττημένος και έκπτωτος αυτοκράτορας εξορίστηκε στη νήσο του νότιου Ατλαντικού Αγία Ελένη, όπου πέρασε τα υπόλοιπα χρόνια της ζωής του έως το 1821.

Οι νικήτριες ευρωπαϊκές δυνάμεις υποχρέωσαν τη Γαλλία να υπογράψει **νέα συνθήκη ειρήνης**, με την οποία:

- έχασε την περιοχή του Σάαρ, που κατέλαβε η Πρωσία,
- κατέβαλε στους νικητές πολεμική αποζημίωση και
- δέχτηκε στρατό κατοχής στο έδαφός της.

[Με τη συνθήκη αυτή, που υπογράφηκε στο Παρίσι, η Γαλλία
• **επανήλθε** στα πριν από το 1790 σύνορά της και
• **αντιμετώπισε** την προσβολή της ξενικής κατοχής, η οποία έληξε το 1818, μετά το Συνέδριο του Άαχεν.]

Τη συνθήκη ειρήνης ακολούθησε στις 26 Σεπτεμβρίου του 1815 η υπογραφή της συγκρότησης της Ιερής Συμμαχίας

- μεταξύ της Αυστρίας, της Ρωσίας και της Πρωσίας,
- την οποία έσπευσε να καταδικάσει η Βρετανία.

Η **Ιερή Συμμαχία** των τριών αυτοκρατόρων αποσκοπούσε στο να ανακόψει την πρόοδο των φιλελεύθερων και εθνικών κινημάτων.

Ιερή Συμμαχία: Πολιτικός και στρατιωτικός συνασπισμός των μεγάλων δυνάμεων, που ιδρύθηκε στη Βιέννη το 1815, μετά την οριστική ήττα του Ναπολέοντα, και με πρωτοβουλία του τσάρου Αλέξανδρου Α΄.

Μέλη της υπήρξαν η Γαλλία, η Αυστρία, η Ρωσία και η Πρωσία, ενώ η Αγγλία συμμετείχε μόνο σε επίπεδο υπουργών Εξωτερικών.

Κύριος πολιτικός εκφραστής της υπήρξε ο καγκελάριος της Αυστρίας Μέτερνικ, ο οποίος συντέλεσε τα μέγιστα στο να μετεξελιχθεί η Ιερή Συμμαχία σε πολιτικό μηχανισμό με αντιδραστικό πολιτικό προσανατολισμό.

Οι τρεις αυτοκράτορες:

- ο Φρειδερίκος Γουλιέλμος Γ΄ της Πρωσίας,
- ο Φραγκίσκος Β΄ της Αυστρίας και
- ο Αλέξανδρος Α΄ της Ρωσίας,

με τη συμμαχία τους

ύψωσαν ανάχωμα εναντίον των δυνάμεων που προωθούσαν τις αρχές της **εθνικής αυτοδιάθεσης** και της **λαϊκής κυριαρχίας**,

αλλά

οι δυνάμεις [που επιθυμούσαν την πορεία προς τις νέες αντιλήψεις] σύντομα υπερίσχυαν.

Το Συνέδριο Ειρήνης της Βιέννης: Τελική αποτίμηση της σημασίας του

Το Συνέδριο Ειρήνης της Βιέννης:

- παλινόρθωσε το «παλαιό καθεστώς»,
- καθιέρωσε τις αρχές της ισορροπίας των δυνάμεων και τις παρεμβάσεις, στο πλαίσιο ενός συστήματος ασφαλείας (**Ευρωπαϊκή Συμφωνία**),

Ευρωπαϊκή Συμφωνία (Concert of Europe): Το σύστημα ασφαλείας το οποίο υιοθέτησαν οι μεγάλες πολιτικές και στρατιωτικές δυνάμεις της Ευρώπης μετά το Συνέδριο της Βιέννης.

Κυρίαρχο χαρακτηριστικό του ήταν η απόφαση για τη συνεχή παρακολούθηση των εξελίξεων της ευρωπαϊκής πραγματικότητας και η δυναμική καταστολή όλων των κοινωνικών ή φιλελεύθερων κινημάτων που ενδεχομένως θα εκδηλώνονταν.

Σύμφωνα με την απόφαση που ελήφθη στη Βιέννη, οι εκπρόσωποι των δυνάμεων θα συνέρχονταν τακτικά, προκειμένου να εξετάζουν την κατάσταση και να συναποφασίζουν την πραγματοποίηση ενεργειών καταστολής τέτοιων κινημάτων.

Βασικός στόχος της **Ευρωπαϊκής Συμφωνίας** υπήρξε η διατήρηση του πολιτικού και κοινωνικού status quo της εποχής μέσω της εδραίωσης των απολυταρχικών καθεστώτων και της δίωξης κάθε φιλελεύθερου κινήματος.

αλλά

- οι λαοί της Ευρώπης είχαν ήδη ακούσει τα μηνύματα των Γάλλων επαναστατών·
- κάτω από την επιφάνεια της παλινόρθωσης δρούσαν δυνάμεις που αμφισβητούσαν τις αρχές της·
- φιλελεύθεροι ηγέτες, υποστηρικτές της εισαγωγής μεταρρυθμίσεων για την εξασφάλιση συνταγματικής και ευνομούμενης αντιπροσωπευτικής πολιτείας και ριζοσπάστες, υποστηρικτές δηλαδή της ανατροπής των μοναρχικών καθεστώτων για την εγκαθίδρυση αβασίλευτων πολιτευμάτων, συγκρούονταν πλέον με τους συντηρητικούς, τους στυλοβάτες της παλινόρθωσης.

Προσέγγιση-σολιασμός των ιστορικών πηγών του σχολικού βιβλίου

1η ΠΗΓΗ

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ	ΑΛΛΑ ΣΧΟΛΙΑ, ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΦΗΓΗΣΗ
1ο Άρθρο της Συνθήκης της Ιερής Συμμαχίας «Στο όνομα της Αγίας και Αδιαίρετου Τριάδος [...] Άρθρο 1ο Σύμφωνα με τις επιταγές της Αγίας Γραφής που παραγγέλλουν σε όλους τους ανθρώπους να θεωρούν αλλήλους αδελφούς, οι τρεις συμβαλλόμενοι μονάρχες θα παραμείνουν ενωμένοι με δεσμούς πραγματικής και ακατάλυτης αδελφосύνης και, θεωρώντας αλλήλους συμπατριώτες, θα παρέχουν ο ένας στον άλλο βοήθεια, συνδρομή και αρωγή σε κάθε ευκαιρία και κάθε τόπο. Θεωρώντας τους εαυτούς τους πατέρες των υπηκόων τους και των στρατών τους, θα τους καθοδηγήσουν στο ίδιο πνεύμα αδελφосύνης από το οποίο διακατέχονται οι ίδιοι, για να προστατεύσουν τη θρησκεία, την ειρήνη και τη δικαιοσύνη [...]». J. Monnier, A. Jardin, <i>Histoire – classe de seconde</i>, Fernand Nathan, Paris 1978, σ. 262.	Οι ηθικές αρχές της Ιερής Συμμαχίας Η επίκληση του Θεού επικυρώνει και «καθιερώνει» την πολιτική πράξη της συγκρότησης της Ιερής Συμμαχίας και (γι' αυτό το λόγο) καθιστά δυσκολότερη την εκδήλωση οποιασδήποτε εναντίωσης προς αυτή (ενδεχόμενο που, προφανώς, θεωρείται αντίθετο με τις «θείκές» απαιτήσεις, που επιθυμούν την παλινόρθωση και την εφαρμογή της «αρχής της νομιμότητας». Η πολιτική αντίληψη της απολυταρχίας φαίνεται ότι «θεμελιώνεται» στην αγάπη και την αδελφосύνη. Φρειδερίκος Γουλιέλμος Γ΄ της Πρωσίας, Φραγκίσκος Β΄ της Αυστρίας και Αλέξανδρος Α΄ της Ρωσίας Βλ. Ευρωπαϊκή Συμφωνία Η στάση αυτή των ηγεμόνων φαίνεται ότι προστατεύει τους πολίτες αλλά στην ουσία αποβλέπει στην καθιέρωση καθεστώτος απόλυτου ελέγχου των διεκδικήσεών τους (πατερναλισμός). Πρόκειται για «αποφασιστική» διατύπωση των προθέσεων της Ευρωπαϊκής Συμφωνίας. Ουσιαστικά όμως για να προστατέψουν τη δική τους εξουσία.	Το κείμενο παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, γιατί συνιστά πρωτογενή ιστορική πηγή, καθώς αποτελεί γραπτή έκφραση της βούλησης των μοναρχών στο Συνέδριο της Βιέννης. Προσέξτε, επίσης, τις αναφορές του σχολικού βιβλίου ότι οι τρεις αυτοκράτορες με τη συμμαχία τους ύψωσαν ανάχωμα εναντίον των δυνάμεων που προωθούσαν τις αρχές της εθνικής αυτοδιάθεσης και της λαϊκής κυριαρχίας, αλλά οι δυνάμεις που επιθυμούσαν την πορεία προς τις νέες αντιλήψεις σύντομα υπερίσχυσαν. Παρά την αποφασιστικότητα που διακρίνουμε στο κείμενο της Συνθήκης, που δημιούργησε την εντύπωση ότι το Συνέδριο Ειρήνης της Βιέννης παλινόρθωσε το «παλαιό καθεστώς» με την καθιέρωση της αρχής της ισορροπίας των δυνάμεων και τις παρεμβάσεις στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Συμφωνίας, οι λαοί της Ευρώπης είχαν ήδη πάρει τα μηνύματα των καιρών. Έτσι, κάτω από το πρόσχημα της παλινόρθωσης, δρούσαν δυνάμεις που αμφισβητούσαν τις αρχές της και θα προχωρούσαν στη διεκδίκηση φιλελεύθερων μεταρρυθμίσεων και στην εξασφάλιση συνταγματικής και ευνομούμενης αντιπροσωπευτικής πολιτείας. Η πορεία αυτή θα κατέληγε στην ανατροπή των μοναρχικών καθεστώτων και την εγκαθίδρυση αβασίλευτων πολιτευμάτων.

2η ΠΗΓΗ

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ	ΆΛΛΑ ΣΧΟΛΙΑ, ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΦΗΓΗΣΗ
Ο τσάρος Αλέξανδρος Α΄. <i>Γεννάδιος Βιβλιοθήκη, Αθήνα</i> «Ο τσάρος Αλέξανδρος Α΄ της Ρωσίας είχε ενθουσιαστεί με την ιδέα μιας χριστιανικής ένωσης της Ευρώπης και είχε πετύχει να πείσει, μετά το 1815, τους ηγεμόνες της Πρωσίας και της Αυστρίας, καθώς και τα περισσότερα κράτη να προσχωρήσουν σε μια “Ιερά Συμμαχία”. Αυτή βασιζόταν “στην εμπιστοσύνη και στην ελπίδα τους στη Θεία Πρόνοια” και στην πεποίθηση ότι ήταν αναγκαίο η πορεία που θα υιοθετούσαν οι δυνάμεις να βασίζεται, κατά τις αμοιβαίες τους σχέσεις, στις υπέρτατες αλήθειες που τους διδάσκει η αιώνια θρησκεία του Θεού σωτήρα». G. Livet, Roland, <i>Γενική ιστορία της Ευρώπης</i>, Παπαζήσης, Αθήνα 1980, τ. 6, σ. 169.	Είναι ένας από τους πρωτεργάτες της Ιερής Συμμαχίας. Αντιμετώπιζε την κοινή θρησκεία ως ενοποιητικό στοιχείο στον τομέα της ευρωπαϊκής πολιτικής. Η φράση επιβεβαιώνει τον πρωταγωνιστικό ρόλο του Αλέξανδρου στη συγκρότηση της Ιερής Συμμαχίας. Βλ. και τον τρόπο με τον οποίο ξεκινάει το πρώτο άρθρο της Συνθήκης για την ίδρυση της Ιερής Συμμαχίας, στοιχείο που επιβεβαιώνει ότι η πολιτική προσέγγιση του Αλέξανδρου υιοθετήθηκε και από τις άλλες μεγάλες δυνάμεις, καθώς θεωρήθηκε ότι, εκτός των άλλων, η κοινή θρησκεία θα μπορούσε να λειτουργήσει και ως εξισορροπτικός παράγοντας ανάμεσα στις δυνάμεις.	Το κείμενο παρουσιάζει ενδιαφέρον, καθώς αναφέρεται στον Αλέξανδρο Α΄ της Ρωσίας, ο ρόλος του οποίου στο Συνέδριο της Βιέννης υπήρξε εξαιρετικά σημαντικός. Πρόσθετες πληροφορίες: Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η Ρωσία εκείνη την εποχή ήταν η μεγαλύτερη χερσαία δύναμη. Ο Αλέξανδρος επιθυμούσε να κρατήσει την Πολωνία και ήταν θετικός στο ενδεχόμενο της εισαγωγής συνταγματικών θεσμών στην Ευρώπη. Τέλος, ο Αλέξανδρος ήταν αυτός ο οποίος «συνέλαβε» την ιδέα της δημιουργίας ενός διεθνούς συστήματος συλλογικής ασφάλειας, το οποίο τελικά υλοποιήθηκε μέσω της Ευρωπαϊκής Συμφωνίας.

3η ΠΗΓΗ

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ	ΑΛΛΑ ΣΧΟΛΙΑ, ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΦΗΓΗΣΗ
Γένεση και εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Συμφωνίας «Το άρθρο 6 της Συνθήκης του 1815 καθιερώνει την Ευρωπαϊκή Συμφωνία: προκειμένου να εξεταστούν τα πρόσφορα μέτρα για τη διατήρηση της ειρήνης και του σεβασμού “των μεγάλων κοινών συμφερόντων” των ευρωπαϊκών Μεγάλων Δυνάμεων, προβλέπεται η περιοδική σύγκληση πολυμερών συνδιασκέψεων. Στην Ευρωπαϊκή Συμφωνία συμμετέχουν αρχικά η Ρωσία, η Αυστρία, η Πρωσία και η Αγγλία· αργότερα θα προστεθούν η Γαλλία (1818) και η Ιταλία (1856). Στην περίπτωση όμως της σύγκλησης διεθνών διασκέψεων, με σκοπό την αντιμετώπιση συγκεκριμένων προβλημάτων, καλούνται συχνά και άλλα κράτη, έστω και μη ευρωπαϊκά, άμεσα ενδιαφερόμενα για τα εκάστοτε επίκαιρα ζητήματα [...]	Το αντικείμενο της Συμφωνίας Ο σκοπός της Συμφωνίας (Αναδεικνύει ως εξόχως σημαντικά τα «κοινά συμφέροντα».) Εκπρόσωποι των δυνάμεων θα συναντιόνταν σε τακτά χρονικά διαστήματα, για να εξετάζουν την κατάσταση που επικρατεί στην Ευρώπη και να συναποφασίζουν για τις μεθόδους καταστολής οποιωνδήποτε ενεργειών (εθνικών ή κοινωνικών κινημάτων) έθεταν σε κίνδυνο τη δεδομένη εδαφική και πολιτική ισορροπία. Οι εταίροι της Συμφωνίας Η εμπλοκή και άλλων δυνάμεων προσδίδει αυξημένο κύρος και αποτελεσματικότητα στις παρεμβάσεις τους.	Το κείμενο προσεγγίζει τις διπλωματικές διαστάσεις της Συνθήκης του 1815, με την οποία καθιερώνεται η Ευρωπαϊκή Συμφωνία, επιχειρώντας να προσδιορίσει ποιες αλλαγές επέφερε στην ευρωπαϊκή πολιτική πραγματικότητα. Εξετάζοντας το σκοπό και τους τρόπους με τους οποίους οι δυνάμεις επέλεξαν να επιβάλουν τις απόψεις τους, ο συγγραφέας καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η νέα πολιτική πραγματικότητα που δημιουργούσε η συνθήκη αυτή, παρά το γεγονός ότι φαινομενικά λειτουργεί με κριτήρια υπερεθνικά, στην ουσία, όπως διαμορφώθηκε, επέτρεψε να κυριαρχήσουν οι ιδιαίτερες επιδιώξεις των ισχυρών, οι οποίοι εκτίμησαν ότι μέσα από ένα σύστημα συλλογικής προστασίας θα μπορούσαν να εξυπηρετήσουν καλύτερα τα δικά τους πολιτικά συμφέροντα. Αυτή η αντίφαση (ιδιαίτερες κρατικές επιδιώξεις μέσα σε ένα σύστημα συλλογικής προστασίας και ασφάλειας) δημιουργούν εξορισμού τις προϋποθέσεις για την εκδήλωση συγκρούσεων μεταξύ των εταίρων.

θα ήταν, άραγε, δυνατό να διακριθεί στον θεσμό της Ευρωπαϊκής Συμφωνίας μια νέα αντίληψη των διεθνών σχέσεων; Μήπως, πράγματι, οι εισηγητές της απέβλεψαν στη συγκρότηση μιας Ευρωπαϊκής Συνομοσπονδίας;

Η απάντηση των κορυφαίων ειδικών είναι αρνητική.

Ούτε η συστατική πράξη,

αλλά ούτε και οι μεταγενέστερες αποφάσεις συνεπάγονται την οποιαδήποτε περιστολή της κυριαρχίας των κρατών-μελών της Συμφωνίας προς όφελος ενός υπερεθνικού οργάνου,

την οργάνωση της αμοιβαίας προστασίας της εδαφικής τους ακεραιότητας ή, τουλάχιστον, τη ρητή αμοιβαία υποχρέωσή τους να μην προσφύγουν σε πολεμικές ενέργειες το ένα σε βάρος του άλλου».

Κωνσταντίνος Σβολόπουλος,
Η οργάνωση της διεθνούς κοινωνίας. Ιστορική επισκόπηση,
Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 1996, σσ. 39-40.

Τα ερωτήματα αυτά προσπαθούν να διευκρινίσουν την ταυτότητα της νέας αυτής πολιτικής πρακτικής που εισάγεται με την Ευρωπαϊκή Συμφωνία. Ιδιαίτερα εξετάζεται εάν η νέα πολιτική αντίληψη οδηγούσε σε μια χαλαρή μορφή ομοσπονδίας κρατών, στην οποία κάθε κράτος που συμμετέχει διατηρεί την ανεξαρτησία και την κυριαρχία του (= *Συνομοσπονδία*), κάτι το οποίο αποκλείεται ρητά.

Και αυτό γιατί:

ούτε το διπλωματικό κείμενο με το οποίο συστήνεται η Ευρωπαϊκή Συμφωνία

ούτε η ίδια η πολιτική πραγματικότητα που διαμορφώθηκε το επιβεβαιώνει, καθώς κατένενα κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Συμφωνίας δεν έδειξε πρόθυμο να περιορίσει κυριαρχικά του δικαιώματα, προκειμένου να διευκολύνει την αποτελεσματικότερη λειτουργία της (επιτρέποντάς της να λειτουργήσει ως υπερεθνικό όργανο)

ούτε δημιουργήθηκε σύστημα αποτελεσματικής οργάνωσης της αμοιβαίας προστασίας της εδαφικής τους ακεραιότητας ούτε ανέλαβαν τα ίδια την υποχρέωση αποφυγής οποιασδήποτε πολεμικής ενέργειας του ενός σε βάρος του άλλου.

Μόνο σε μια τέτοια περίπτωση η Ευρωπαϊκή Συμφωνία θα λειτουργούσε αποτελεσματικά, με τη μορφή του υπερεθνικού οργάνου, το οποίο έχει τη δυνατότητα να επιβάλεται και να επαναφέρει την ισορροπία, όταν αυτή διαταράσσεται.

Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1. Να δώσετε το περιεχόμενο των όρων: *Ιερή Συμμαχία*, «*παλαιό καθεστώς*», *Ευρωπαϊκή Συμφωνία*.

Βλ. πλαίσια-ορισμούς στο σχεδιάγραμμα του Κεφαλαίου.

2. Ποια πολιτική χάραξαν τα μέλη της *Ιερής Συμμαχίας* με σκοπό την αποκατάσταση της «*ισορροπίας των δυνάμεων*» στην Ευρώπη; Πόσο βιώσιμες εκτιμάτε ότι ήταν οι ρυθμίσεις στις οποίες προέβησαν; Υποστηρίξτε με επιχειρήματα την εκτίμησή σας.

Τα μέλη της *Ιερής Συμμαχίας* χάραξαν μια πολιτική με κυρίαρχα χαρακτηριστικά τον αυταρχισμό, τη δίωξη των φιλελεύθερων ιδεών και τη συνδυασμένη αντιμετώπιση κάθε κινήματος που θα εκδηλωνόταν στον ευρωπαϊκό χώρο και θα μπορούσε να απορυθμίσει το ευρωπαϊκό status quo, δηλαδή το πολιτικό και εδαφικό καθεστώς το οποίο είχε διαμορφωθεί μετά την παλινόρθωση του «*παλαιού καθεστώτος*».

Οι ρυθμίσεις αυτές φανερώνουν ότι τα μέλη της *Ιερής Συμμαχίας* επέλεξαν την πολιτική της δυναμικής επιβολής των απόψεών τους, καθώς έκριναν ότι μπορούσαν να βασίζονται στη στρατιωτική ανωτερότητά τους, η οποία, όπως ήταν πεπεισμένα, αρκούσε για την επίτευξη των στόχων τους.

Η συνέχεια, όμως, αποδεικνύει ότι οι ρυθμίσεις αυτές δεν ήταν βιώσιμες. Οι ιδέες της Γαλλικής Επανάστασης ήταν βαθιά ριζωμένες και δεν ήταν πλέον δυνατή η ανακοπή της πορείας τους. Ήταν πια σαφές ότι κάτω από την επικράτηση της παλινόρθωσης δρούσαν δυνάμεις που αμφισβητούσαν τις αρχές της, ενώ στο προσκήνιο έρχονταν φιλελεύθεροι ηγέτες, που ήταν υπέρμαχοι της εισαγωγής μεταρρυθμίσεων για την εξασφάλιση συνταγματικής και ευνομούμενης αντιπροσωπευτικής πολιτείας, αλλά και ριζοσπάστες πολιτικοί, οι οποίοι υποστήριζαν την ανατροπή των μοναρχικών καθεστώτων και την εγκαθίδρυση αβασίλευτων πολιτευμάτων. Όλοι αυτοί, μαζί με όσους συμμερίζονταν αυτές τις πολιτικές και κοινωνικές αντιλήψεις, θα συγκρούονταν σε λίγο ανοιχτά με τους συντηρητικούς, που επιθυμούσαν τη διατήρηση του καθεστώτος της παλινόρθωσης.

2. Τα εθνικά και φιλελεύθερα κινήματα στην Ευρώπη ▼

ΣΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΑΥΤΟ ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ:

- ▶ τη διάκριση εθνικών και φιλελεύθερων κινήματων,
- ▶ το Δόγμα Μονρόε και τη σημασία του,
- ▶ τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των κινήματων που εκδηλώθηκαν εκείνη την εποχή,
- ▶ τα διαφορετικά χαρακτηριστικά του γερμανικού εθνικού κινήματος,
- ▶ τα κυριότερα κινήματα που εκδηλώθηκαν το πρώτο τέταρτο του 19ου αιώνα και τους στόχους τους.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Οι δυνάμεις της προόδου
και οι πολιτικές ανατροπές

Ο κόσμος εν αναμονή των εξελίξεων

Ο κόσμος που προήλθε από την εικοσιπενταετή αναστάτωση (1789-1815)

- την οποία προκάλεσαν η Γαλλική Επανάσταση και οι ναπολεόντειοι πόλεμοι
- ήταν διαφορετικός από τον προγενέστερο.

Από τη μια πλευρά,

- οι νικητές «παλινόρθωσαν» το **«παλαιό καθεστώς»**,
- οι εστεμμένοι ανέκτησαν τους θρόνους τους και
- οι ευγενείς τις θέσεις τους.

[αλλά την ίδια στιγμή, κάτω από αυτή την επιφανειακή ηρεμία, ωρίμαζε το κλίμα για εκρηκτικές πολιτικές εξελίξεις]

Όμως, σε πολλές χώρες της Ευρώπης είχαν σημειωθεί πολλές αλλαγές στα χρόνια των μεγάλων κοινωνικών και πολιτικών ανατροπών.

Οι δυνάμεις της συντήρησης συγκρούονταν με αυτές της προόδου

Οι δυνάμεις της συντήρησης

[«παλαιό καθεστώς»
απολυταρχικά καθεστώτα]

Οι δυνάμεις της προόδου

εθνικισμός
φιλελευθερισμός
ριζοσπαστισμός

«Ο **εθνικισμός** μπορεί να ορισθεί ως ένα αίσθημα αφοσίωσης σε ένα έθνος.

Ως δόγμα, ο εθνικισμός ταυτίστηκε πολλές φορές με την αρχή της αυτοδιάθεσης. Ο Ιταλός εθνικιστής Mazzini ισχυρίστηκε ότι κάθε εθνότητα έχει το δικαίωμα να ενωθεί κάτω από ένα ανεξάρτητο και κυρίαρχο κράτος, γιατί μόνον έτσι τα μέλη της θα είναι σε θέση να επιτύχουν ισότητα και αυτοσεβασμό. Υπ' αυτή την έννοια ο εθνικισμός απετέλεσε την κινητήρια ιδεολογία στην Αφρική και την Ασία εναντίον της αποικιοκρατίας και του ιμπεριαλισμού. Ως ανθρωπολογική και πολιτική θεωρία, ο εθνικισμός διέπεται από τις εξής βασικές αρχές:

1. Η ανθρωπότητα είναι διαιρεμένη σε διαφορετικές εθνότητες.
2. Κάθε εθνότητα έχει το δικό της ιδιαίτερο χαρακτήρα, ο οποίος πρέπει να διατηρηθεί.
3. Πηγή προέλευσης κάθε εξουσίας είναι το έθνος.
4. Η ελευθερία και ολοκλήρωση του ατόμου είναι αναπόσπαστα ταυτισμένες με την έννοια του έθνους.
5. Κάθε έθνος πρέπει να έχει το δικό του κράτος.
6. Η αφοσίωση στο έθνος αποτελεί το υπέρτατο ιδανικό».

Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Επίκεντρα*, τεύχ. 3, 1997

Φιλελευθερισμός: Πρόκειται για σύστημα πολιτικών αρχών σύμφωνα με το οποίο θεωρείται ανάγκη πρωταρχικής σημασίας ο σεβασμός των ατομικών δικαιωμάτων και ιδιαίτερα η εξασφάλιση της θρησκευτικής, πολιτικής και οικονομικής ελευθερίας των πολιτών.

Ριζοσπαστισμός: Πολιτική και κοινωνική αντίληψη που στοχεύει σε θεμελιακές αλλαγές της κοινωνικής δομής. Συνδέθηκε με την ανάπτυξη του φιλελευθερισμού και συνέβαλε στη διεκδίκηση και τη θεμελίωση δικαιωμάτων, όπως η ελευθερία του Τύπου, ο σεβασμός της ιδιοκτησίας, η καθολική ισχύ των εκλογικών δικαιωμάτων κ.λπ.

Στο κλίμα

των μεγάλων ανατροπών,

[που θα διαμορφώσουν νέες κοινωνικές και πολιτικές δομές]

- των συνακόλουθων δεινών,

[πόλεμοι, συγκρούσεις, αντιθέσεις]

- αλλά και των μεγάλων προσδοκιών,

[που υπόσχονταν μια καλύτερη και δικαιότερη κοινωνία]

αναπτύχθηκαν ρωμαλέα

- εθνικά και
- φιλελεύθερα κινήματα

σε διάφορες χώρες της Ευρώπης και του κόσμου γενικά, όπου έφτασαν τα μηνύματα της Γαλλικής Επανάστασης.

Διάκριση εθνικών και φιλελεύθερων κινήματων

Η διάκριση μεταξύ των δύο κινήματων δεν είναι πάντοτε εύκολη, αφού και τα δύο είχαν ως βάση κοινά στοιχεία.

Με κριτήριο τα χαρακτηριστικά τους

- **Εθνικά** κινήματα θεωρούμε τις κινήσεις μεταξύ ανθρώπινων κοινοτήτων

- με κοινή γλώσσα **ή/και** θρήσκευμα,
- με διακριτές παραδόσεις και ιστορία,
- με αντίληψη κοινής ταυτότητας μεταξύ των μελών τους,

οι οποίες επιδίωκαν

την ανεξαρτησία τους από την εξουσία άλλης διακριτής κοινότητας.

[Είναι σαφές ότι η έννοια του έθνους δεν προσδιορίζεται πάντοτε με τον ίδιο τρόπο.

Αυτό που θεωρείται γενικά παραδεκτό είναι ότι πρόκειται για κοινότητα ανθρώπων που συνιστούν ομοιογενές σύνολο (λόγω κοινής καταγωγής, κοινού ιστορικού παρελθόντος, κοινών πολιτισμικών δεδομένων κ.λπ.), έχοντας συνείδηση της διαφορετικότητάς τους από άλλα έθνη.

Σύμφωνα με τη γερμανική αντίληψη για το έθνος, αυτό προσδιορίζεται με αντικειμενικά-εξωτερικά κριτήρια, όπως η κοινή καταγωγή, η κοινή γλώσσα, η κοινή θρησκεία και η κοινή παράδοση.

Αντίθετα, σύμφωνα με τη γαλλική αντίληψη, κριτήριο για τον προσδιορισμό ενός έθνους είναι η ύπαρξη συνείδησης εκ μέρους των μελών του ότι αποτελούν ενιαίο και διακριτό (εθνικό) σύνολο, στο οποίο οι ίδιοι επιθυμούν να συμπεριλαμβάνονται.]

- **Φιλελεύθερα** κινήματα την ίδια εποχή θεωρούμε τις κινήσεις
 - που προωθούσαν συνταγματικούς και κοινοβουλευτικούς θεσμούς
 - για την εξασφάλιση των πολιτικών δικαιωμάτων και ελευθεριών των πολιτών.

Με κριτήριο τις επιδιώξεις τους

- Τα **εθνικά κινήματα** αποσκοπούσαν στην προβολή και την επικράτηση ενός έθνους.
[μιας πολιτισμικής κοινότητας]

- Τα **φιλελεύθερα κινήματα, μολονότι** προωθούσαν και αυτά, σε πολλές περιπτώσεις, την υπόθεση ενός έθνους,
[δηλαδή αυτό ακριβώς που προωθούσαν και τα εθνικά κινήματα]

κατά βάση, επιδίωκαν την κατοχύρωση των δικαιωμάτων ενός λαού,
[δηλαδή των δικαιωμάτων της πολιτικής κοινότητας]

ο οποίος (λαός)

- αποκτά πραγματική υπόσταση
[καθίσταται νομική προσωπικότητα]
- και έχει συγκεκριμένο ρόλο
[εντός της κρατικής οντότητας στην οποία ανήκει]

στο πλαίσιο ενός καταστατικού χάρτη, του **Συντάγματος**.

Σύνταγμα: Ο καταστατικός χάρτης της χώρας, ο θεμελιώδης νόμος ο οποίος καθορίζει το πολίτευμα και προσδιορίζει το πλαίσιο παραγωγής ολόκληρης της νομοθεσίας ενός κράτους. Το Σύνταγμα καθορίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του πολίτη, την οργάνωση και τους βασικούς κανόνες λειτουργίας του κράτους και των θεσμών.

Ο χαρακτήρας
των κινημάτων

Κατά το 18ο αιώνα

Η Αμερικανική Επανάσταση του 1776

είχε στοιχεία των εθνικών και φιλελεύθερων κινημάτων που εκδηλώθηκαν στην Ευρώπη και αλλού το 19ο αιώνα.

Κατά το 19ο αιώνα

Στη Λατινική Αμερική,

εκδηλώθηκαν εθνικά κινήματα **κατά των Ισπανών**.

Την ανεξαρτησία των χωρών της Λατινικής Αμερικής κατοχύρωσε ο πρόεδρος των ΗΠΑ Μονρόε, ο οποίος το 1823 διακήρυξε επίσημα ότι:

- η αμερικανική ήπειρος δεν επρόκειτο ποτέ στο μέλλον να αφεθεί στη διάκριση των αποικιακών δυνάμεων της Ευρώπης.

Ήταν το περίφημο **Δόγμα Μονρόε**.

Δόγμα Μονρόε: Πολιτικό δόγμα που πρωτοδιατύπωσε και διαμόρφωσε ο Αμερικανός πρόεδρος Τζέιμς Μονρόε (1817-1825). Σύμφωνα με αυτό, απαγορεύτηκε η περαιτέρω αποικιακή διείσδυση των Ευρωπαίων στο Νέο Κόσμο καθώς και οι οποιασδήποτε μορφής παρεμβάσεις τους σε ζητήματα που αφορούσαν τις χώρες της αμερικανικής ηπείρου. Κατ' αναλογία, απαγορευόταν η οποιαδήποτε εμπλοκή των ΗΠΑ σε πολέμους της ευρωπαϊκής ηπείρου.

Το Δόγμα Μονρόε στηρίχτηκε στην αποδοχή της πολιτικής αρχής «Η Αμερική στους Αμερικανούς». Με την καθιέρωσή του, οι ΗΠΑ απαντούσαν στην ιμπεριαλιστική (=επεκτατική) πολιτική της Ρωσίας και στη συνέχεια της Ιερής Συμμαχίας.

Στην Ευρώπη,

- αντιδράσεις **εναντίον της γαλλικής κατοχής** από το 1792,
 - όταν οι Γάλλοι προσπάθησαν να εξαγάγουν την Επανάσταση,
 - και κυρίως μετά την ανάληψη της εξουσίας από το Ναπολέοντα.
- **Στη Βρετανία**, την ίδια εποχή, ο εθνικισμός πήρε τη μορφή προβολής και υποστήριξης των παραδοσιακών θεσμών της χώρας,
 - του κοινοβουλευτισμού και
 - των ατομικών ελευθεριών.

- **Στην Ισπανία,**

εκδηλώθηκε και αναπτύχθηκε

- πνεύμα αντίστασης κατά των γαλλικών στρατευμάτων.

- **Στην Ιταλία,**

η παρουσία των Γάλλων δεν προκάλεσε μεγάλη αντίδραση·

- η δημιουργία νέων κρατικών ενοτήτων στην κατατεμαχισμένη από το Ναπολέοντα Ιταλία,
- η μεγάλη απήχηση των επαναστατικών ιδεών ευνόησε την ανάπτυξη μιας ευρύτερης ιταλικής εθνικής ταυτότητας και της επιθυμίας να δημιουργηθεί ενιαία πατρίδα.

- **Στην Πολωνία,**

- το εθνικό κίνημα αναπτύχθηκε κυρίως ως θετική ανταπόκριση στις αρχές που ευαγγελίζονταν οι Γάλλοι,

διότι οι αντίπαλοι του Ναπολέοντα, δηλαδή οι Αυστριακοί, οι Πρώσοι και οι Ρώσοι, ήταν κυρίαρχοι των Πολωνών.

Το εθνικό κίνημα των Γερμανών υπήρξε πολύ σημαντικό.

- Αναπτύχθηκε στην κατακερματισμένη ναπολεόντεια Γερμανία.
- Τα βασικά χαρακτηριστικά του, που σφυρηλατήθηκαν μέσα στο κλίμα των μεγάλων συγκρούσεων και ανατροπών της εποχής αυτής, επηρέασαν γενικότερα την ανάπτυξη του εθνικισμού.

Ο γερμανικός εθνικισμός

Οι Γερμανοί αντέδρασαν

- κατά της γαλλικής παρουσίας,
- κατά των επαναστατικών ιδεών και
- κατά του Διαφωτισμού.

Ήταν η εποχή του κινήματος που ονομάστηκε **ρομαντισμός**. Το κίνημα του ρομαντισμού αμφισβήτησε τον **ορθολογισμό**.

Ρομαντισμός: Καλλιτεχνικό ρεύμα που εμφανίστηκε στα τέλη του 18ου και στις αρχές του 19ου αιώνα. Ο ρομαντισμός αναγνωρίζει το συναίσθημα ως τη βασική πηγή έμπνευσης, υποβαθμίζει την αξία της λογικής και στοχεύει στην πρόκληση ισχυρής συγκίνησης μέσω της τέχνης, αντιμετωπίζοντας με μεγαλύτερη ελευθερία τη φόρμα συγκριτικά με τις πιο κλασικές αντιλήψεις (όπως ο κλασικισμός). Ο ρομαντισμός ακολούθησε ιστορικά την περίοδο του Διαφωτισμού και αντιτάχθηκε στην αριστοκρατία της εποχής. Συνδέθηκε, μάλιστα, ισχυρά με τις ιδέες του Ρουσό.

Ορθολογισμός: Φιλοσοφικό δόγμα σύμφωνα με το οποίο η αλήθεια κατακτάται με όπλο τη λογική και όχι με βάση την πίστη σε θρησκευτικά δόγματα.

Ο ρομαντισμός επηρέασε καθοριστικά το εθνικό κίνημα των Γερμανών,
[διαμορφώνοντας το χαρακτήρα του]

οι οποίοι έως τότε ήταν οι κατεξοχήν **κοσμοπολίτες** της Ευρώπης.

Κοσμοπολίτης: Αυτός ο οποίος, με βάση τη στάση που υιοθετεί στη ζωή του, θεωρεί τον εαυτό του πολίτη του κόσμου και επιλέγει να ασχολείται με ό,τι δεν είναι στενά τοπικιστικό.

Οι Γερμανοί της εποχής αυτής άντλησαν τα απαραίτητα στοιχεία από το έργο του Χέρντερ *Ιδέες για τη φιλοσοφία της ιστορίας και της ανθρωπότητας* (1784), στο οποίο ο μεγάλος στοχαστής υποστήριξε ότι:

- κάθε αυθεντικός πολιτισμός πηγάζει από τον απλό λαό (Volk), όχι από τις ανώτερες και κοσμοπολίτικες τάξεις, και
- κάθε λαός, δηλαδή μια κοινότητα ανθρώπων που έχει τη δική της γλώσσα, τα δικά της έθιμα, το δικό της πνεύμα (Volksgeist), έχει το δικό του πολιτισμό,
- αυτός δε ο ιδιαίτερος πολιτισμός έχει εθνικό χαρακτήρα.

Τα κυριότερα κινήματα
στην Ευρώπη κατά το πρώτο
τέταρτο του 19ου αιώνα

Οι πρώτες συγκρούσεις μέσα στο πλαίσιο που διαμόρφωσε το Συνέδριο της Βιέννης

Τα όρια του φιλελευθερισμού δοκιμάστηκαν στις επαναστάσεις που εκδηλώθηκαν στην Ευρώπη κατά το πρώτο τέταρτο του 19ου αιώνα.

Η πρώτη σοβαρή πρόκληση κατά της νομιμότητας της παλινόρθωσης: 1820, Ισπανία

- Βασιλική αντεπανάσταση το 1822 οδήγησε τη χώρα σε ακυβερνησία,
[κάτι που ήταν απαράδεκτο για τους ισχυρούς της Ευρώπης]
- με συνέπεια την επέμβαση γαλλικών στρατευμάτων για την προστασία της μοναρχίας
[με στόχο τη διατήρηση του status quo που επικρατούσε από το 1815, όπως επέτασσαν και οι αποφάσεις του Συνεδρίου της Βιέννης]
- με την έγκριση των μεγάλων δυνάμεων, που συνεδρίαζαν στη Βερόνα.
[Επομένως, η επέμβαση αυτή ήταν σύμφωνη με τις αρχές της Ιερής Συμμαχίας και του συστήματος της Ευρωπαϊκής Συμφωνίας.]

Πορτογαλία

Τον Αύγουστο του 1820 εκδηλώθηκε επανάσταση και στην Πορτογαλία.

Ιταλική χερσόνησος: Διαφωνίες για τα ενδεδειγμένα βήματα

Τα φιλελεύθερα κινήματα στις χώρες της ιταλικής χερσονήσου παρουσίασαν σοβαρές αδυναμίες.

Πολλοί φιλελεύθεροι Ιταλοί υποστήριζαν πως

προείχε η ενοποίηση των ιταλικών χωρών σε ενιαίο εθνικό κράτος,

[δηλαδή επιθυμούσαν να προχωρήσουν στην κατεύθυνση ενός εθνικού κινήματος]

άλλοι πάλι έκριναν πως προείχαν

- η εισαγωγή φιλελεύθερων μεταρρυθμίσεων και η οικονομική ανάπτυξη και
- όχι η ενοποίηση υπό το σκήπτρο ενός μονάρχη.

[δηλαδή επιθυμούσαν να προχωρήσουν στην κατεύθυνση ενός φιλελεύθερου κινήματος]

Η επανάσταση άρχισε τον Ιούλιο του 1820 στον ιταλικό νότο, στο βασίλειο των Δύο Σικελιών, με την υποστήριξη των Καρμπονάρων, ριζοσπαστών που προωθούσαν

- ριζικές πολιτικές μεταρρυθμίσεις και
- αβασίλευτο πολίτευμα.

Το Μάρτιο του 1821 εκδηλώθηκε επανάσταση και στο Πεδεμόντιο,

με την υποστήριξη

και πάλι των Καρμπονάρων,

αλλά τον Απρίλιο του ίδιου έτους στρατεύματα της Αυστρίας την κατέστειλαν.

Επικράτηση των δυνάμεων της Ιερής Συμμαχίας

Στη γηραιά ήπειρο,

η αντιπαράθεση του φιλελευθερισμού και του ριζοσπαστισμού με την Ιερή Συμμαχία έληξε **προς το παρόν** με την ήττα των πρώτων.

Στην Οθωμανική Αυτοκρατορία,

πρώτοι οι Έλληνες, ιδίως μετά την κατάληψη των Επτανήσων από το Ναπολέοντα το 1797,

- άκουσαν και δέχτηκαν τα ανατρεπτικά μηνύματα των Γάλλων και
- ανέπτυξαν ισχυρό εθνικό κίνημα, που οδήγησε στην Ελληνική Επανάσταση του 1821.

Στη Ρωσία,

η ισχυρή απολυταρχική παράδοση της χώρας

αποδείχθηκε καθοριστικός παράγοντας στις πολιτικές εξελίξεις.

Το Δεκέμβριο του 1825, όταν πέθανε ο τσάρος Αλέξανδρος Α΄,

- αντέδρασε δυναμικά στην επανάσταση των Δεκεμβριστών, όπως ονομάστηκε η εξέγερση των αξιωματικών του στρατού, και
- την κατέστειλε.

Προσέγγιση-σχολιασμός των ιστορικών πηγών του σχολικού βιβλίου

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ
Το Δόγμα Μονρόε «Οφείλουμε στο όνομα της ειλικρίνειας και των φιλικών μας σχέσεων με τις (ευρωπαϊκές) δυνάμεις να δηλώσουμε ότι θα θεωρήσουμε κάθε απόπειρά τους για επέκταση του συστήματός τους σε οποιοδήποτε μέρος αυτού του ημισφαιρίου ως επικίνδυνη για την ειρήνη και την ασφάλειά μας. Δεν έχουμε αναμειχθεί στις αποικίες και τις εξαρτημένες περιοχές καμιάς ευρωπαϊκής δύναμης και δε σκοπεύουμε να αναμειχθούμε. Αλλά από κοινού με τις κυβερνήσεις που δήλωσαν την ανεξαρτησία τους και τη διατήρησαν, μια ανεξαρτησία που με πολλή περίσκεψη και βασισμένοι στις αρχές του δικαίου την έχουμε αναγνωρίσει, δεν μπορούμε να μη θεωρήσουμε οποιαδήποτε ανάμειξη που στοχεύει στην καταπίεση και τον έλεγχο του πεπρωμένου τους από οποιαδήποτε ευρωπαϊκή δύναμη και με οποιοδήποτε τρόπο παρά μόνο ως εκδήλωση μη φιλικής διάθεσης απέναντι στις Ηνωμένες Πολιτείες». Πρόεδρος James Monroe, Μήνυμα στο Κογκρέσο (2 Δεκεμβρίου 1823). Βλ. Μ. J. Cohen και John Major, <i>History in Quotations</i>, Cassell, Λονδίνο 2004, σ. 614.	Η πολιτική διατύπωση του δόγματος Μονρόε στο Κογκρέσο Η ηθική θεμελίωση της υποχρέωσης των ΗΠΑ να ακολουθήσουν αυτή την πολιτική. Προσέχουμε την αποφασιστικότητα της διατύπωσης. Ανάλυση της δέσμευσης ότι οι ΗΠΑ θα εφαρμόσουν έμπρακτα αυτά που ζητούν από τις ευρωπαϊκές δυνάμεις. Προειδοποίηση που είναι διατυπωμένη με σαφή και αποφασιστικό τρόπο. Με τη φράση αυτή, ο Μονρόε προσδιορίζει με σαφήνεια τους «εταίρους» των ΗΠΑ, οι οποίοι έχουν προκύψει με κριτήριο τους αγώνες για την κατάκτηση της εθνικής ανεξαρτησίας. Σαφής δέσμευση ότι ο Μονρόε θα εφαρμόσει το πολιτικό δόγμα «Η Αμερική στους Αμερικανούς», με ταυτόχρονη δήλωση σεβασμού και στήριξης των εθνικών οραμάτων των ευρωπαϊκών λαών.

Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1. Ποια είναι η διαφορά ανάμεσα στα εθνικά και στα φιλελεύθερα κινήματα του 19ου αιώνα; Να συμβουλευτείτε και το σχετικό παράθεμα.

Η διάκριση μεταξύ των δύο κινήματων δεν είναι εύκολη. Από τη μια πλευρά και **με κριτήριο τα χαρακτηριστικά τους, εθνικά** κινήματα θεωρούμε τις κινήσεις μεταξύ ανθρωπινων κοινοτήτων που εμφανίζουν κοινότητα γλώσσας **ή/και** θρησκευματος, έχουν διακριτές παραδόσεις και ιστορία, ενώ τα μέλη τους έχουν αποκτήσει συνείδηση της

κοινής τους ταυτότητας. Συχνά, η κοινότητα αυτή διεκδικεί την ανεξαρτησία της από την εξουσία άλλης διακριτής κοινότητας. **Φιλελεύθερα** κινήματα, από την άλλη πλευρά, θεωρούνται οι κινήσεις που προωθούν συνταγματικούς και κοινοβουλευτικούς θεσμούς, με στόχο την εξασφάλιση των πολιτικών δικαιωμάτων και των ελευθεριών των πολιτών.

Συγκρίνοντας λοιπόν τις επιδιώξεις τους, τα εθνικά κινήματα, αφενός, αποσκοπούσαν στην προβολή και την επικράτηση ενός έθνους, με την έννοια της πολιτισμικής κοινότητας, και γι' αυτό ο **εθνικισμός** τιμούσε τα επιτεύγματα ενός συγκεκριμένου απλού λαού ως ανώτερα εκείνων κάποιας κοσμοπολίτικης αριστοκρατικής ηγετικής τάξης (E. Burns, *Ευρωπαϊκή Ιστορία, Εισαγωγή στην Ιστορία και τον Πολιτισμό της νεότερης Ευρώπης*, τ. Β', επιμέλεια-εισαγωγή Σ. Σ. Κολιόπουλος, μτφρ. Τάσος Δαρβέρης, Παράτηρητής, Θεσσαλονίκη, χ.χ., σσ. 118-119), γιατί έτσι αναδεικνύονταν τα συνεκτικά εθνικά στοιχεία που εντοπίζονται καλύτερα σε λαϊκό επίπεδο.

Ταυτόχρονα, όμως, με την πρακτική αυτή *αντανακλούσε την απέχθεια του φιλελευθερισμού προς τα παραδοσιακά προνόμια*, που βρίσκονταν επίσης στα χέρια της *κοσμοπολίτικης αριστοκρατικής ηγετικής τάξης* (E. Burns, *ό.π.*), καθώς τα **φιλελεύθερα κινήματα**, κατά βάση, επιδίωκαν την κατοχύρωση των δικαιωμάτων ενός λαού, δηλαδή των δικαιωμάτων της **πολιτικής** κοινότητας, βασική έκφραση της οποίας είναι τα πολιτικά δικαιώματα του πολίτη. Η αντίληψη αυτή οδηγούσε στην *επίμονη προσήλωση [...] στην αξία και στη σημασία του ατομικισμού* (E. Burns, *ό.π.*), που επιβεβαιώνεται έμπρακτα με τη γενίκευση των πολιτικών δικαιωμάτων.

Ο εθνικισμός, λοιπόν, αναδείκνυε την αξία του συνόλου –και γι' αυτό *οι δημιουργοί των εθνικών κρατών απαντούσαν ότι το ζωτικό έργο τους απαιτούσε ίσως τη θυσία ενός μέρους της ελευθερίας κάθε πολίτη* (E. Burns, *ό.π.*)–, ενώ ο φιλελευθερισμός του ατόμου. Επιπλέον, έτσι κατανοείται η *προθυμία του φιλελευθερισμού να αποδεχτεί το καινούριο* (το οποίο θα επικύρωνε την αξία του ατόμου) αλλά και ερμηνεύεται γιατί ο *εθνικισμός απαντούσε με την εκτίμηση αν όχι τη λατρεία του παρελθόντος* (E. Burns, *ό.π.*), που συνέχει την εθνική κοινότητα.

Ωστόσο, παρά τις μεγάλες αυτές διαφορές και μέσα στο συγκεκριμένο πολιτικό και κοινωνικό καθεστώς, η υλοποίηση των επιδιώξεων και των δύο αντιλήψεων περνούσαν από τον «ίδιο δρόμο», τη σύγκρουση με τα καθεστώτα της εποχής που ήταν πολυεθνικά (και σ' αυτό ήταν αντίθετος ο εθνικισμός) και ανελεύθερα (σ' αυτό ήταν αντίθετος ο φιλελευθερισμός). Επομένως, *ούτε ο εθνικισμός ούτε η δημιουργία εθνικών κρατών βρίσκονταν σε αναγκαία αντίθεση με το φιλελευθερισμό*.

2. Ποιο πνευματικό ρεύμα επηρέασε το εθνικό κίνημα των Γερμανών και με ποιον τρόπο;

Το εθνικό κίνημα των Γερμανών διαμορφώθηκε με την καταλυτική επίδραση του πνευματικού ρεύματος του ρομαντισμού, το οποίο εμφανίστηκε στο τέλος του 18ου και στις αρχές του 19ου αιώνα. Ο ρομαντισμός αναγνωρίζει το συναίσθημα ως τη βασική πηγή έμπνευσης, υποβαθμίζει την αξία της λογικής και στοχεύει στην πρόκληση ισχυρής συγκίνησης μέσω της τέχνης, αντιμετωπίζοντας με μεγαλύτερη ελευθερία τη φόρμα συγκριτικά με τις πιο κλασικές αντιλήψεις (όπως ο κλασικισμός). Για το γερμανικό ρομαντισμό, θεωρείται δεδομένο ότι ο χαρακτήρας της ανθρώπινης φύσης μεταβάλλεται και

γι' αυτό διαμορφώνονται μοναδικοί ανθρώπινοι πολιτισμοί. Σ' αυτό το σημείο παρατηρείται αντίθεση με το Διαφωτισμό, οι εκπρόσωποι του οποίου αποδέχονται ότι υπάρχει κάποια σταθερή (οικουμενική) ανθρώπινη φύση, η οποία οδηγεί στη σύνθεση ενός επιθυμητού τρόπου συμπεριφοράς και κουλτούρας. Επομένως, η γενικότερη ιστορία αντιμετωπίζεται από το γερμανικό εθνικισμό, που υιοθέτησε το γερμανικό ρομαντισμό, ως συνεχής διαδικασία «αυτοσχηματισμού» των ανθρώπινων πολιτισμών.

Οι γερμανοί της εποχής άντλησαν τα απαραίτητα στοιχεία από το έργο του Χέρντερ *Ιδέες για τη φιλοσοφία της ιστορίας και της ανθρωπότητας* (1784), στο οποίο αναφέρεται ότι κάθε αυθεντικός πολιτισμός πηγάζει από τον απλό λαό (Volk) και όχι από τις ανώτερες και κοσμοπολίτικες τάξεις, ενώ κάθε λαός, δηλαδή μια κοινότητα ανθρώπων που έχει τη δική της γλώσσα, τα δικά της έθιμα, το δικό της πνεύμα (Volksgeist) έχει και το δικό του πολιτισμό· αυτός δε ο ιδιαίτερος πολιτισμός έχει εθνικό χαρακτήρα. Σύμφωνα με το Χέρντερ, κάθε έθνος έχει αναπτύξει το δικό του ιδιαίτερο και μοναδικό χαρακτήρα, ο οποίος το διακρίνει από όλα τα άλλα. Επομένως, εδώ δεν έχουμε απλώς μια ελεύθερη ένωση πολιτών αλλά μια ένωση με «φυσικούς» και οργανικούς δεσμούς, που έχουν ενισχυθεί από την παράδοση και το κοινό παρελθόν της κοινότητας.

Επομένως, ο γερμανικός εθνικισμός αντιτίθεται στο Διαφωτισμό, θαυμάζει κάθε αυθεντικό πολιτισμό, απορρίπτει καθετί το οικουμενικό και αιώνιο. Με τον τρόπο αυτό, διαμορφώνεται ένας εθνικισμός, που δεν είναι επιθετικός και βίαιος, αλλά επικεντρώνει τις αξίες του στην οικογένεια, τη γλώσσα, τις παραδόσεις και το χωριό.

3. Ποιοι ήταν οι Καρμπονάροι και ποιοι οι Δεκεμβριστές;

Καρμπονάροι: Φιλελεύθερη μυστική οργάνωση που έδρασε στην Ιταλία, στη Νεάπολη και το Πεδεμόντιο (1820-1821), κατά το πρότυπο του μασονισμού. Τα μέλη της οργάνωσης συνδέονταν μεταξύ τους με όρκους που έδιναν σε τελετές μύησης, με σκοπό να καλυψώσουν το χαρακτήρα του νεοφώτιστου, και ήταν οργανωμένοι με αυστηρή ιεραρχία. Στόχευαν στην απελευθέρωση της ιταλικής χερσονήσου από τον αυστριακό ζυγό και στην ανατροπή του καθεστώτος που είχε δημιουργήσει το Συνέδριο της Βιέννης. Στράφηκαν κατά της απολυταρχικής βασιλείας του Φερδινάνδου του Α' και διεκδίκησαν μεταρρυθμίσεις συνταγματικού περιεχομένου. Πέτυχαν την παραχώρηση Συντάγματος, αλλά ο Φερδινάνδος δραπέτευσε και ζήτησε τη στήριξη της Ιερής Συμμαχίας. Τελικά, στο Συνέδριο του Λάμπιαχ αποφασίστηκε η στρατιωτική καταστολή της εξέγερσής τους, η οποία πραγματοποιήθηκε από τους Αυστριακούς.

Στο εξής, οποιαδήποτε ανάλογη δράση στην Ευρώπη θα χαρακτηρίζεται από την Ιερή Συμμαχία ως *καρμποναρισμός* και θα πρέπει να καταστέλλεται.

Με τον όρο **Δεκεμβριστές**, χαρακτηρίστηκαν οι Ρώσοι επαναστάτες, οι οποίοι συμμετείχαν στις εξεγέρσεις το Δεκέμβρη του 1825 στην Αγία Πετρούπολη και τη νότια Ρωσία καθώς και τα μέλη των μυστικών ενώσεων που είχαν προετοιμάσει την εξέγερση.

Η εξέγερση οφειλόταν στην καθυστερημένη πολιτική και κοινωνική οργάνωση της Ρωσίας, δεδομένο που είχε οδηγήσει στην ωρίμανση της αντίληψης ότι ήταν αναγκαία μια βίαιη εξέγερση για το μετασχηματισμό και τον εκσυγχρονισμό της χώρας.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΝΕΟΤΕΡΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΑΠΟ ΤΟ 1815 ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

Το βιβλίο αυτό αποτελεί πλήρες βοήθημα για τους μαθητές της Γ' Λυκείου, καθώς και χρήσιμο οδηγό για τους εκπαιδευτικούς που διδάσκουν το μάθημα της Ιστορίας Γενικής Παιδείας. Χάρη στην πληρότητα, την εγκυρότητα του περιεχομένου αλλά και τον μεθοδικό τρόπο ανάπτυξής του, βοηθάει τους μαθητές να προετοιμαστούν για το καθημερινό μάθημα και να ανταποκριθούν με επιτυχία στις εξετάσεις.

Κάθε ενότητα περιλαμβάνει:

- Τους βασικούς διδακτικούς στόχους
- Διαγραμματική παρουσίαση του περιεχομένου, με ταυτόχρονη παράθεση ορισμών, πρόσθετων στοιχείων, πληροφοριών ή κρίσεων
- Κριτική προσέγγιση και σχολιασμό των ιστορικών πηγών του σχολικού εγχειριδίου
- Αναλυτικές απαντήσεις σε όλες τις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

Στο τέλος κάθε κεφαλαίου επεξηγούνται οι βασικοί ιστορικοί όροι που περιλαμβάνονται σε αυτό, ενώ στο τέλος του βιβλίου δίνονται τα θέματα των Πανελλαδικών Εξετάσεων (με τις απαντήσεις τους) που τέθηκαν όταν το μάθημα εξεταζόταν πανελλαδικά.

ISBN: 978-618-03-2472-3

9 786180 324723

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 82472

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Τα βιβλία της επιτυχίας